

BUTLLETI

DEL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

Any XV

Febrer 1991

Nº 55

La vil·la romana del Vinyet en perill

MAGÍ MIRET
JOSEP MIRET

El santuari del Vinyet, com sabeu, es troba a l'extrem occidental de l'actual nucli urbà de Sitges. Està delimitat per la carretera comarcal de Sitges a Vilanova i la Geltrú, eis carrers de Roma i d'A. Muntanyola i l'avinguda del Dr. Benaprès.

L'actual santuari fou bastit a principis del segle XVIII, en substitució del que fou construït en el segle XVI. Tanmateix, la referència escrita més antiga que es coneix del Vinyet és del 1329 i la imatge de la Verge que s'hi venerava fins a la Guerra Civil, de la que és còpia la imatge actual, era del segle XIV. Una altra prova de l'antiguitat del santuari és que, durant les obres de reparació del paviment de l'església fetes l'any 1947, es trobaren en el subsòl de la nau restes de murs, a poca profunditat, que devien pertànyer a les edificacions anteriors del santuari. Josep Carbonell i Gener féu esment d'aquestes troballes a L'ECO DE SITGES (14-XII-1947). Però molt abans que es construís la primera ermita del Vinyet, durant l'època romana hi hagué en aquest indret una luxosa residència, que deuria pertànyer sens dubte a una família benestant.

Actualment les restes d'aquesta important villa romana no es poden veure ja que el vent i les pluges, amb el pas dels segles, han anat acumulant terres al damunt seu fins colgar-les completament. Però, per excavacions realitzades l'any 1952, se sap que els paviments d'aquesta casa es troben a dos metres de profunditat respecte la superfície actual, i que els seus murs es conserven fins a una alçada d'un metre. No es coneixen les dimensions i característiques de les distintes dependències de la casa, ja que els treballs arqueològics que s'hi van realitzar van afectar una superfície molt reduïda, però la troballa d'alguns fragments de marbre, de trossos de mosaic i de pintures murals, indica sens dubte que era una residència luxosa. Els seus propietaris no devien residir-hi sempre, sinó que, com era habitual aleshores, deuriem viure sobretot a ciutat —potser Tarraco, aleshores molt important per ser capital d'una de les províncies d'*Hispania*— i només passarien petites temporades en les seves propietats de les rodalies.

La vil·la romana del Vinyet, com era costum a l'època, deuria tenir també dependències destinades a vivenda dels masovers i dels esclaus encarregats de tenir cura de la residència dels amos i de treballar les terres de la finca. L'àrea litoral catalana durant l'època romana va ser molt explotada, a fi d'aconseguir la producció de grans quantitats de vi, que es carregaven en

àmfores i eren transportades en vaixell fins als ports del sud de França i a Roma, aleshores capital de l'Imperi.

Una altra prova de l'elevat nivell econòmic dels habitants d'aquesta mansió és el sarcòfag que es troba vora l'absis de l'ermita a finals del segle passat, i que actualment és al Racó de la Calma, junt al Palau Maricel, reaprofitat com a pica d'una font ornamental fictícia. Segons un estudi recent, fou fabricat probablement a Tarragona, amb pedra marmòria procedent d'una pedrera dels voltants de la ciutat, cap a finals del segle III després de Crist o principis del segle següent.

Durant les obres efectuades l'any 1947, quan es van plantar els pins que hi ha entre el santuari i la carretera de Sitges a Vilanova i la Geltrú, es va descobrir un esqueiet infantil a l'interior d'una àmfora romana del segle VI després de Crist. L'any següent es realitzaren excavacions en aquest indret per tal d'esbrinar la importància del cementiri. En total es descobriren tres tombes més, així com una canalització i part d'un camí. Les excavacions foren dirigides per Albert Ferrer i Soler, amb la col·laboració econòmica de l'Ajuntament. Despertaren l'interès de notables arqueòlegs catalans, com el baró d'Esponellà i J. C. Serra i Ràfols, i del gran investigador alemany Adolf Schulten, que visitaren el lloc durant els treballs.

El tram de camí localitzat, de més de tres metres d'amplada, estava format per una sòlida capa de pedres i morter d'uns 40 centímetres de gruix, que actualment està enterrat a una fondària de 30-50 cm. Es va seguir el seu traçat, paral·lel al mur de l'hort del santuari, durant una quarentena de metres. Aquest tram de camí, d'origen romà, formava part del camí, documentat ja en època medieval, que comunicava Vilanova i la Geltrú amb Sitges, des d'on enllaçava amb el camí de les costes de Garraf.

Els resultats de les excavacions realitzades semblen indicar que part de les dependències de la vil·la romana es troben entre el santuari i la carretera, sota aquesta, i al camp situat just a tocar d'ella, al nord. Ho confirma l'existència en aquest camp d'un mur, descobert per membres del Grup d'Estudis Sitgetans, que hi realitzaren uns quants sondeigs l'any 1976. Hem pogut examinar els materials romans recuperats i la planimetria dels sondeigs gràcies a l'amabilitat del senyor Blai Fontanals. Tant a la superfície d'aquest camp com en el situat a la banda de mar del santuari, s'ha observat la presència de nombrosos bocins de terrissa romana, fet que fa pensar en l'existència en el seu

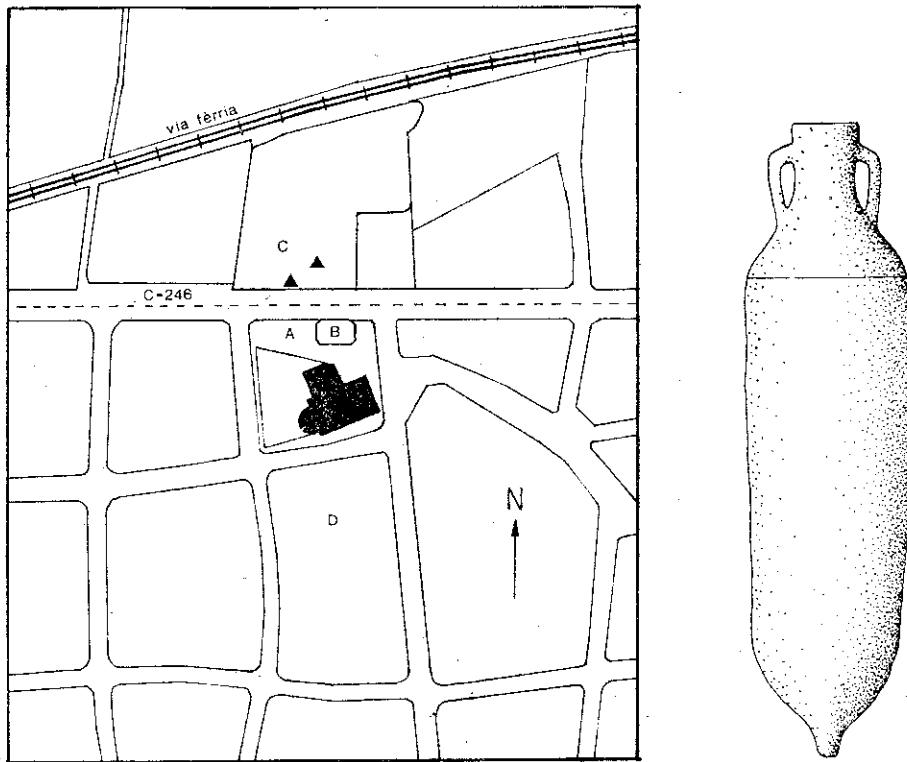

Fig. 1: A) Zona de la necròpolis i camí excavat el 1948, B) restes d'habitacions estudiades el 1952, C) camp amb restes superficials sondejat el 1976 pel G.E.S. en els llocs marcats, D) camp amb restes de ceràmica en la superfície. Fig. 2: Amfora romana trobada al Vinyet (actualment a l'Estudi Vidal).

subsòl de construccions d'aquesta època.

Sitges està experimentant actualment un renovat creixement que sens dubte s'accelerará en els propers anys. Aquest fet provocarà aviat que els solars situats al voltant del Vinyet s'acabin d'edificar. Si no s'adopten les mesures oportunes, les restes d'aquesta important villa romana seran inevitablement malmeses sense que s'hagin pogut realitzar els estudis necessaris per poder determinar-ne l'extensió i importància. Ja l'any 1979 una profunda rasa de la companyia Telefònica, paral·lela a la carretera, va seccionar completament la canalització d'aigua localitzada durant les excavacions del 1948 i va remoure restes constructives i ceràmiques pertanyents a la villa.

La Llei estatal del 1985 del Patrimoni Històric Espanyol protegeix totes les restes arqueològiques, degut al seu interès cultural. L'existència de restes arqueològiques d'importància com les del Vinyet no ha de ser un impediment per al normal creixement urbanístic de la vila, però això no implica de cap manera que s'hagi de renunciar al coneixement i valoració dels orígens històrics de la població. És necessari que abans de construir qualsevol mena d'edificació en l'àrea al voltant del Vinyet es realitzin els sondeigs arqueològics necessaris per tal de comprovar l'existència o no en aquell punt de restes de la villa romana, i poder determinar així el seu grau de conservació. Només aleshores es podrà decidir si val la pena conservar-les o no i, en cas afirmatiu, quin és la millor manera

de fer-les compatibles amb els habitatges i edificacions que s'hagin de construir en aquest indret en el futur. Nombrosos exemples recents en el nostre país demostren que el respecte pels valors culturals del patrimoni històric és perfectament compatible amb el creixement urbanístic de les nostres poblacions.

Ara que es parla cada cop més de potenciar els valors culturals per aconseguir un turisme de qualitat a Catalunya, és hora de valorar i tenir en compte les possibilitats en aquest sentit del patrimoni històric i artístic. Tots els indicis apunten cap a la bona conservació i monumentalitat de la villa romana del Vinyet, que probablement conserva paviments de mosaic, pintures murals i revestiments de marbre. El fet de trobar-se les restes a l'interior del nucli urbà de la població fa molt aconsellable que es prenguin les mesures oportunes a fi de preservar-les de la destrucció incontrolada. Així, un cop estudiades i restaurades, podrien constituir un nou al·licient turístic per a Sitges, ja que seria una de les poques poblacions catalanes que disposaria de restes arqueològiques d'importància dins mateix del nucli urbà. Aquesta oportunitat no es tornarà a presentar en el futur, ja que les altres restes conservades en el terme municipal, si bé són d'un gran interès des del punt de vista històric, no semblen estar tan ben conservades ni tenir un caràcter tan monumental com les del Vinyet. Les futures generacions de sitgetanes podran jutjar si hem estat capaços o no d'aprofitar l'ocasió.

L'activitat occitana de Josep Carbonell i Gener, correspondència amb Loïs Alibert

MANUEL ALQUÉZAR I MONTAÑES

El 15 de juliol de 1979 moria a Sitges Josep Carbonell i Gener. Per a mi, en aquells dies, era un quasi desconegut. L'havia vist alguna vegada camí de l'arxiu amb el seu pas lent, americana i corbata, abric gris i capell de feltre del mateix color. Vaig coincidir amb ell en alguns actes públics —ell i en Coll i Alentorn participaren en actes polítics en les primeres eleccions democràtiques—, però el meu interès no deixava de ser merament anecdòtic. Coneixia la seva última faceta, d'investigador de la història local, i relacionava el seu nom amb el de la revista *L'Amic de les Arts*, que havia follejat, allà en els meus anys d'estudiant de filologia hispànica, en parlar dels moviments d'avantguarda amb els quals, indefectiblement, es començava l'estudi del grup poètic del Vint-i-set. No sospitava, ni de bon tros, l'activitat política i cultural que aquell home havia dut a terme durant la seva joventut, ni menys encara el podia relacionar amb el tema que després es convertiria en el motiu d'aquest treball.

He de confessar que els meus coneixements i les meves inquietuds sobre el tema que ens ocupa eren, en aquella època, mínims. Tenia, si fa o no fa, aquelles escasses nocions que havia adquirit a la Facultat, en parlar dels orígens de la lírica castellana. Coneixia el que havia significat la figura del premi Nobel Frederic Mistral per a les lletres occitanes, més ben dit, provençals, havia llegit alguns fragments de la seva cabdal «Mireio», i poca cosa més. Per això, quan se'm proposà com a tesi un treball de temàtica occitana ho vaig acceptar amb certa reserva. Una primera i atenta lectura de les cartes, em sumí de ple en la problemàtica occitana. Aquest primer contacte amb el món occità no va ser un apropament intel·lectual, fred, com el que podia haver fet a través d'un manual d'història o de literatura, sinó que es produí a través de l'experiència vital de dos homes que van dedicar la seva energia, el seu entusiasme i una etapa de la seva vida, la més il·lusionada potser, a la causa occitana.

Com ja coneixeu per la convocatòria, el títol del treball és: «La correspondència entre Lluís Alibert i Josep Carbonell i Gener». Aquest títol ve especificat per un subtítol: «Materials per a l'estudi de la codificació de la llengua occitana». El treball consisteix doncs, en la transcripció i comentari de dues-centes seixanta-set cartes escrites quasi en la seva totalitat entre els anys 1929 i 1936. Aquestes cartes es conserven a l'Arxiu Històric de Sitges i formen part del llegat que el mateix Carbonell féu en vida. El llegat està constituït pels documents oficials de l'Oficina de Relacions Meridionals, de la qual en Carbonell va ser fundador i director mentre va existir. Aquests documents van ser guardats a Mont-real de l'Aude, poblet on Lluís Alibert regentava la farmàcia i on la família Carbonell passà els anys de la guerra civil espanyola. En un primer moment els documents foren emmagatzemats a casa del doctor Planés i després a l'hostal que la senyora Margarida Latour, cunyada d'Alibert tenia al mateix poble. No sabem en quin moment els documents tornaren a Sit-

ges, si que sabem que el 1950 es trobaven encara a França. La lectura d'aquests documents mostra la lluita diària per avançar en el difícil camí de la unificació lingüística occitana. Les enveges, les rancúnies, les dificultats econòmiques, els moments de desànim i moments d'entusiasme, tot ha quedat reflectit en aquests papers que són l'objecte del nostre estudi.

Per a poder valorar aquest material cal conèixer alguns antecedents i situar-lo en la seva època històrica. Fem doncs una mica d'història. El 21 de maig de 1854 es reuniren al castell de Font Segunha, prop del Roine, un grup de poetes occitans presidits per Frederic Mistral, amb la intenció de posar les bases per al redreçament de la cultura i de la llengua occitana. Començava amb aquest acte el que podem anomenar la Renaixença Occitana (recordem que la Renaixença catalana havia començat «oficialment» pocs anys abans, el 1833, amb la publicació de l'Oda a la Pàtria de Carles Aribau). Es creà una associació d'escriptors per a la vertebrar tot aquest moviment renovador, fou el Felibritge. Ben aviat el Felibritge establí lligams fraterns amb Catalunya. Mistral fou convidat als Jocs florals que se celebraven a Barcelona i el poeta barceloní Víctor Balaguer arribà a ser vice-president del Felibritge. A finals de segle i per diversos motius el Felibritge entrà en un període de decadència que s'agreujà amb la desaparició, el 1914, del seu membre més preclar Frederic Mistral. Al mateix temps les relacions amb Catalunya s'afebliaren fins a arribar a un trencament oficial l'any 1893.

El 1923 els metges Ismael Girard i Camil Soula creen a Tolosa una revista, la revista OC amb una intenció clara, com escriu el seu fundador i director Girard: «Aquesta gazeta vol servir a tot allò que estímem, a tot allò que constitueix els nostres valors espirituals, la nostra unitat de cor: la llengua, la llibertat a casa nostra, la nostra memòria col·lectiva, les nostres esperances. Nosaltres volem treballar per aconseguir la unió espiritual dels països d'OC. La unitat de sentiment entre la gent d'Auvèrnia, de Catalunya, de Cascaunya i de Biarn, de la Provença del Llenguadoc i del Llemosí no s'ha de crear s'ha de despertar.» Al voltant d'aquesta revista s'aplegaren un grup d'escriptors occitans amb els mateixos ideals amb què anys enrera s'havien aplegat els poetes a Font Segunha. És el que anomenem segona renaixença occitana i que es caracteritzà per una preocupació per la llengua. I és en aquest context on hem de situar els nostres dos personatges Josep Carbonell i Gener i Lluís Alibert.

Alibert havia nascut a Bram, petit poblet prop de Carcassona, en el si d'una família de camperols. Fou farmacèutic de professió i filòleg de vocació. Sentí per Catalunya una profunda admiració i viatjà a Barcelona tantes vegades com li fou possible. Ens conta el seu primer viatge en un article aparegut a Oc l'any 1929. El viatge ha estat motivat —ens diu— pel desig de conèixer la vida lingüística i intel·lectual de la ciutat. I va estar de sort, perquè durant aquesta visita cultural va tenir dos acompanyants d'excepció:

en Foix i en Carbonell. Alibert defensà sempre que el català i l'occità no eren sinó variants d'una mateixa llengua i que, per tant, es podien aplicar a l'occità les mateixes solucions lingüístiques que al català. Opinió que li proporcionà molts maldecaps, tant entre els seus compatriotes com entre els catalans, recordem sinó el manifest «Desviacions en el concepte de llengua i pàtria» de què més endavant parlarem.

Alibert va ser el creador, si bé és cert impel·lit per en Carbonell, de la Societat d'Estudis Occitans, rèplica occitana de l'Institut d'Estudis Catalans. Segons consta en els estatuts la Societat d'Estudis Occitans, a través de la seva secció filològica tenia com a tasca principal, i tradueixo textualment, «depurar i unificar la llengua, constituir un vocabulari literari i científic i fixar una ortografia comuna per arribar a la redacció de gramàtiques i diccionaris». I aquesta va ser la tasca fonamental de l'Alibert. Efectivament, el 1935 apareixia el primer volum de la Gramàtica Occitana, impresa als tallers de la casa de la Caritat de Barcelona i finançada per Joaquim Cases-Carbó. El segon volum aparegué el 1937, en plena guerra civil espanyola. La seva obra unificadora quedà closa amb la publicació, el 1966, d'una obra pòstuma, el diccionari francès-occità.

L'altre protagonista del nostre treball, en Josep Carbonell i Gener és prou conegut de tots nosaltres i per aquest motiu em limitaré a parlar només de la faceta occitanista del nostre personatge. No sabem com ni en quin moment es va despertar en Carbonell aquesta afecció pels temes occitans. La primera manifestació d'aquestes inquietuds la constitueix la publicació del número 21 de *L'Amic de les Arts*, aparegut el desembre del 1927, dedicat íntegrament a la cultura occitana. És un número esplèndid. Amb aquest número s'acomplia de cara la història —ens diu el mateix Carbonell— un fet: «La represa en bloc —de relacions parcials n'hi hagué sempre— de les relacions intel·lectuals entre els propugnadors de la cultura catalana i els propugnadors de la cultura occitana.»

No tothom però estava d'acord amb aquesta opinió. Hi va haver discrepàncies. Permeteu-me llegir una carta datada el 10 de febrer del 1928 a Barcelona, signada per un tal Víctor Sabater i que ha arribat fa pocs dies a les meves mans. Diu així: «Amic Carbonell: No puc menys que enviar-vos aquestes ratlles de protesta contra aquesta incalificable aparició del nombre d'OC de l'Amic de les Arts. No puc capir com vós, el director d'aquesta revista, influenciat per el nefast Foix (que Déu confongui), vulgué que aquesta s'ocupi d'una qüestió completament mitj-èval com diu Le Corbusier, després d'haver emprés una tan bella orientació. És lamentable! Us prego doncs, que quan apareixi aquest nombre, no me l'envieu, us estalviereu feina, un segell, i a mi em fareu un favor, car tampoc me'l miraria ni el llegiria. Sóc un entusiasta de la vostra revista i tinc goig d'haver estat un dels primers subscriptors, però em reservo el donar-me de baixa segons vegi el caire que prenen els nombres vinents. Amb molts record per a tothom quedo afectíssim.» No sabem si el subscriptor es va donar finalment de baixa, el que sí que sabem és que en Carbonell va seguir en la mateixa línia, i que en els números següents i fins a la fi de la publicació la presència occitana va ser força important.

En Carbonell escriu per primera vegada a la revista OC el 15 d'abril del 1928 i a partir d'aleshores serà un col·laborador habitual i formarà part de l'equip de direcció, fins que el 1931 juntament amb l'Alibert es farà càrrec de la publi-

cació. Durant aquesta etapa de la revista, que va des del 1931 fins al 1934, es publicaran disset exemplars i fou sens dubte la seva etapa més brillant.

Carbonell i Gener fou el fundador i el director de l'Oficina de Relacions Meridionals, a través de la qual canalitzà tota la seva tasca occitanista. Segons paraules del mateix Carbonell aquesta oficina fou creada el 1928 sota els auspicis d'un grup de personalitats catalanes, entre les quals cita Rafael Patxot, Rafael Morató, Francesc Cambó, Manuel Folguera i Lluís Nicolau d'Oliver. L'Oficina volia ser l'òrgan d'expansió cap al nord de les terres peninsulars, de la cultura catalana, o com s'assenyala en el primer decret pel qual es concedeix la primera subvenció i que està signat pel president Macià i el conseller Ventura Gassol, la missió de l'Oficina de Relacions Meridionals consisteix —i cito textualment— a «fer amables en les terres d'OC tots els aspectes de la vida col·lectiva dels catalans».

A desgrat dels pocs mitjans amb què sempre comptà l'Oficina, ja que la subvenció de la Generalitat no va superar les deu mil pessetes anyals, la tasca realitzada fou molt important. Així organitzà trobades entre estudiants catalans i occitans. Recordem les festes del centenari del naixement de Mistral que se celebrà a Barcelona el 1930, el centenari de la renaixença catalana el 1933, la commemoració del 7.^è centenari del naixement de Ramon Llull, celebrada a Montpeller el 1933, les conferències sobre cultura occitana a la Universitat de Barcelona l'any 1932 i la commemoració del naixement de Carles Touraion el 1936, entre d'altres.

El maig del 1934 es produí a Barcelona un fet que sens dubte afectà en Carbonell profundament. Ens referim a la aparició a la Veu de Catalunya d'un manifest, titulat «Desviacions en el concepte de Llengua i Pàtria». Estava signat per Pompeu Fabra, Rovira i Virgili, Pau Vila, Aramon i Serra, Jordi Rubió, Joan Coromines i Nicolau d'Oliver entre altres. El redactor del manifest sembla que va ser Aramon i Serra i que hi va haver bastants intel·lectuals catalans que es negaren a signar-lo, no per no estar d'acord amb el seu contingut, sinó per no estar d'acord en la seva oportunitat. En aquest manifest es desautoritzà alguns occitanistes catalans que en el seu desig d'apropament i d'amistat havien anat massa lluny en considerar que els països catalans i occitans formaven part d'una mateixa realitat supranacional, Occitània —la gran Catalunya de Prat de la Riba—, i que la llengua catalana era un dialecte que com el llenguadocià, l'lemosí, gascó o provençal formava part d'una única unitat lingüística. Era precisament el que havien estat defensant sempre en Carbonell i l'Alibert. I no hi ha cap dubte que quan el manifest parla d'«alguns occitanistes catalans» s'està pensant en Carbonell i en Foix. Així ho ha reconegut en conversa particular el mateix redactor del manifest Aramon i Serra.

Encara que a la correspondència no hi és reflectit, és segur que aquest manifest causà una gran pena a Carbonell. Coll i Alcortorn que el coneixia bé escriu: «Estic segur que el pobre Carbonell va tenir un disgust el dia que va sortir aquest manifest perquè realment ell era conscient que exagerava una mica, però ho feia perquè veia que això era un camí per a l'expansió de l'esperit i la cultura catalana.» Malgrat tot, en Carbonell seguí treballant per la causa occitana amb el mateix entusiasme i dedicació d'abans de l'aparició del manifest.

Voldríem acabar aquesta presentació amb

unes consideracions finals a manera de conclusió-resum de tot el que la lectura atenta de les cartes, objecte del nostre treball, palesa. La primera consideració que apareix d'una manera clara és la influència decisiva que va tenir Catalunya en el procés de normalització lingüística i cultural que es produí a Occitània entre els anys 1920 i 1940. Aquesta influència es concretà en dos aspectes fonamentals. Per una banda en l'aspecte gramatical i, per l'altra, en l'aspecte econòmic.

En l'aspecte gramatical no es va fer res més que seguir les petjades de la tasca realitzada a Catalunya des que Prat de la Riba va crear l'Institut d'Estudis Catalans el 1907. La Societat d'Estudis Occitans no és més que la replicació occitana de l'I.E.C. El mateix Alibert en el discurs fundacional recorda que la nova societat «n'aurà que a obrar en s'inspirant dels exemples fornits per l'Institut d'Estudis Catalans». Alibert parla sempre de Pompeu Fabra com del «nostre mestre» i el professor Krennmitz constata també aquesta influència quan afirma que «a influència màxima del pensament català es troba en la segona gramàtica de Lois Alibert». Ha estat el mateix Krennmitz qui ha posat de manifest el paralelisme entre els dos personatges en el seu article *Fabra i Alibert*. Sens dubte, Alibert pensava ser el Fabra d'Occitània, però les circumstàncies de cada un dels dos països eren molt diferents. A Occitània va faltar l'ajut d'un organisme oficial que donés suport a la tasca normalitzadora empresa per Alibert. Ni tan sols la Societat d'Estudis Occitans fou, en el període del qual estem parlant, una entitat legalitzada.

Si l'aportació catalana en el camp gramatical fou importantíssima durant aquest període, no ho fou menys en el camp financer. Aquesta «segona renaixença occitana» es consolidà al voltant de la revista *OC* fundada a Tolosa el 1923. El 1927 trobem ja que la seva supervivència depèn de l'ajuda econòmica de Catalunya i aquesta ajuda es farà imprescindible fins a la seva desaparició el 1936. Les tres úniques publicacions de la Societat d'Estudis Occitans, *Els Sants Evangelis*, *La legenda d'Esciarmonda* i *La Gramàtica Occitana*, van ser-ho gràcies a la generositat de mecenes catalans. El finançament de les activitats de la Societat d'Estudis Occitans es va fer a través de la subvenció que la Generalitat de Catalunya atorgava cada any a l'Oficina de Relacions Meridionals. També va ser molt important l'aportació d'alguns particulars (Rafael Patxot, Francesc Cambó, Joaquim Cases-Carbó, Rafael Morató i Sentestevé).

Aquesta total dependència econòmica de Catalunya no va ser gaire ben vista per un sector occitanista que s'oposà a la reforma gramatical proposada per la Societat d'Estudis Occitans més per motius polítics i personals que no per motius estrictament lingüístics. La reforma es veié com una manifestació més del nacionalisme expansionista català. Són moltes les vegades que Alibert hagué de defensar-se personalment i defensar la tasca de la Societat d'Estudis Occitans d'aquestes acusacions que amb massa freqüència apareixien als diaris del Migdia francès. Darrerament (1987) aquesta opinió ha estat clarament expressada per Henri Barthes que, en referir-se a la gramàtica de l'Alibert, escriu: «Aquesta gramàtica occitana és un producte d'importació, és un volum de propaganda política sota la cobertura de la lingüística, finançada pels fons de l'Oficina de Relacions Meridionals per a assegurar la cobertura del nacionalisme català dins del Midi francès.»

Es veritat que a la correspondència que en

Carbonell mantingué amb els organismes oficials de Catalunya insisteix, a l'hora de demanar subvencions, en els avantatges que aquesta tasca de redreçament de la cultura occitana té per a Catalunya i que a vegades la terminologia emprada pot ser interpretada en aquest sentit, però sembla més encertat considerar-ho com una tàctica per a justificar la petició d'ajuts a un organisme oficial que no com una convicció personal. Cal recordar també, la influència que la doctrina de Prat de la Riba va tenir en el pensament de Carbonell i Gener, i que d'altra banda la terminologia emprada per exemple quan es parla de raça o d'imperi o d'imperialisme, no té les connotacions que avui dia tenen aquestes paraules. Carbonell pensava en un imperi català, es preconitzat per Prat de la Riba, però com diu molt bé Vinyet Panyella en el seu estudi «Notes per a la biografia de Josep Carbonell i Gener», «no era un afany de conquesta, sinó d'organització, ni es tractava de dominar sinó de confederar».

Catalunya va tenir, en aquesta època, un paper molt important en tot el procés de renaixement cultural a les terres occitanes. Podem assegurar que Carbonell i Gener va ser la persona que canalitzà tota l'ajuda catalana i la persona que va fer possible aquesta «segona renaixença occitana» que va assolir la seva fita més alta amb la publicació de la *Gramàtica Occitana*.

Per a dur a terme aquesta tasca, Carbonell i Gener va comptar, com ja hem indicat anteriorment, amb l'instrument adequat, l'Oficina de Relacions Meridionals, entitat que va ser creada i dirigida, fins a la seva desaparició, per ell personalment. Estem en disposició d'assegurar que aquesta Oficina, malgrat els esforços i la voluntat del seu creador, no fou mai un organisme oficial, si bé és cert que gaudi d'un merescut prestigi, que feia que a tots els efectes fos considerada com un organisme quasi oficial. Carbonell i Gener va ser qui va aconseguir les ajudes econòmiques necessàries. Va insistir davant de la Generalitat una i altra vegada, va elaborar informes, pressupostos, es va encarregar de fer les transferències, de demanar els permisos. Trobem en la seva correspondència moltes al·lusions a les dificultats amb les quals es trobà per a aconseguir els diners necessaris. Va ser ell personalment qui buscà els patrocinadors dels concursos i de les publicacions de la S.E.O. i va ser ell, com hem indicat ja anteriorment, qui assegurà la supervivència de la revista *OC*. Ell va ser, també, qui aconseguí la publicació de les obres primerenques dels joves occitanistes a editorials catalanes.

Però la principal aportació de Carbonell i Gener a la causa occitana, no fou, malgrat la seva decisiva importància, la del terreny econòmic. Carbonell era un home pràctic i eficaç. Sabia que no es podia dur a terme cap tasca seriosa sense un suport econòmic, però sabia també que aquest és inútil si no hi ha una voluntat de treball organitzat i una il·lusió per una tasca ben feta. Es per això que no es cansà mai d'esperonar l'Alibert en els moments en què defallia en la seva tasca. També hagué de posar pau i llimar les dificultats que sorgien entre diverses personalitats occitanes a fi i efecte d'aconseguir la col·laboració de tots en una tasca tan necessària. Carbonell sabia també que una tasca tan difícil no era possible encomanar-la a una sola persona, per aquest motiu proposà, al ja tantes vegades citat *Amic de les Arts* del 31 de desembre de 1927, la creació de la Societat d'Estudis Occitans, traçà les línies de la seva estructura bàsica i li assenyalà la tasca a complir.

Res més adient per a cloure aquesta presentació que les paraules que Ismael Girard escrivia el 1968: «Fou ell [en Carbonell] qui va empènyer Lluís Alibert a realitzar allò a què es destinaven les seves capacitats excepcionals de lingüista occità: establir les normes ortogràfiques occitanes racionals en el sentit de la unitat possible, redactar una gramàtica occitana i un diccionari normatiu. Mai no es dirà prou: Josep Carbonell, descobridor i catalitzador, ha estat l'animador decisiu de la restauració lingüista occitana.»

* * *

No voldria acabar sense uns mots d'agraïment a aquelles persones que han fet possible que aquest treball s'hagi pogut dur a terme. Així doncs em satisfà manifestar el meu reco-

neixement a Vinyet Panyella que m'introduí en el tema de l'occitanisme i em proporcionà el primer material i els primers consells, a Ignasi M. Muntaner pel seu constant e inestimable assessorament, al director del nostre arxiu Xavier Miret que ha fet molt més d'allò que pel seu càrrec estava obligat, a la senyora Dolores Mirabent i a l'equip de bibliotecàries per les vegades que han hagut de pujar a obrir l'armari del primer pis on es guarden les revistes d'OC, i sempre ho han fet amb bona cara. A tots moltes gràcies.

(Aquest article és el text de la conferència pronunciada a la Biblioteca Santiago Russinyol, en un acte organitzat pel Grup d'Estudis Sitgetans, l'1 de desembre del 1990.)

Societats Recreatives importants de Sitges (1)

CARME ANDREU I REQUENA
EVA FARRERAS I CASTELLVÍ
ESTER FONT I VENDRELL

Aquest treball ha obtingut l'agost del 1989 el V III Premi Josep Carbonell i Gener per a estudiants de COU, BUP, FP i 8.º d'EGB.

PROLEG

Aquest treball ha intentat recopilar la història i activitats de les societats recreatives amb més història de Sitges: Societat Recreativa El Retiro, Casino Prado Suburense, El Patronat d'A.S.C.

Societats recreatives com aquestes es poden trobar a tots els pobles i ciutats, i són d'importància vital per a aquests, ja que són testimoni de la història i col·laboren a donar vida a totes les activitats culturals i festives que en aquests pobles o ciutats es realitzen. En el nostre poble, en concret, han arribat a tal punt de rivalitat que fa que es vagin superant cada vegada més per a no quedar-se enrera.

L'enfoc, però, de l'estudi de les tres societats l'hem fet diferent: del Retiro hem fet un apartat d'història i hem aprofundit més en les seves activitats, amb la intenció de reflectir millor la influència d'una societat recreativa en la vida d'un poble o ciutat, del Prado hem intentat incloure totes les seves activitats, dins d'una història més àmplia, i del Patronat, essent una societat més petita amb menys història i tradició, hem fet un resum de la seva història i activitats.

INTRODUCCIÓ GENERAL

Els esbargiments

Per a divertir-se, la gent anterior al segle XX no tenia gaires mitjans (ni cinema, ni tele, ni amb prou feines teatre). En tota la vila, l'únic local on es feien vetllades era un espaiós magatzem situat al carrer de Sant Gaudenci, que no reunia les condicions imprescindibles. Molt de tant en tant, acostumava a passar una colla

de còmics ambulants, la sola arribada dels quals era ja tot un esdeveniment. A mitjans del segle XIX, els sitgetans no tenien més locals d'esbargiment que el cafè Llançà i el de la Marina i tres tavernes freqüentades per pagesos i pescadors. Les tardes dels dies festius anaven a passejar fins a la creu de Ribes o pel camí Fondo del Vinyet, o bé s'asseien en alguns dels bancs de totxos que hi havia a la Ribera o a la Platja Sant Sebastià, on feien petar la xerrada. Moltes dones jugaven a cartes pels carrers, davant de casa seva.

Les famílies distingides es reunien als salons dels Amell (al carrer de Sant Francesc), dels Massó (al cateix carrer), dels Querol (al carrer de l'Aigua), de can Llopis (al carrer de Sant Gaudenci) o a la casa dels Bofill (al carrer de les Parellades). Quan es va formar una orquestra a la vila, la joventut es va animar a organitzar els primers balls, que es feien als afores, a les eres dels Molins, de ca l'Antonieta, de can Milà, o de can Lliri (1). Aquest sistema no resultava gaire pràctic, perquè quan feia mal temps s'havia de suspendre tot.

Per això quan el 1841, Joan Pintor emprengué la construcció del Teatre Vell o de l'Hospital (el nom d'Hospital és perquè Joan Pintor el deixà en testament a l'Hospital de Sitges, que el va mantenir fins el 1973 en què el van vendre), això fou molt important per a l'esplai de la població. Les obres costaren 138.000 rals (34.500 pessetes). Situat al carrer Sant Gaudenci n.º 3. Tenia una sala d'espectacles molt gran amb escenari, àmplia platea i una galeria circular. El conjunt era molt vuitcentista. Quatre columnes del pati suportaven una tramada, pintada amb una enorme rosa i una alegoria. Hi havia un petit cafè.

A partir del 1863, Sitges va tenir dues orquestres, que mantenien una gran rivalitat, arribant

(1) Cal destacar la curiositat que l'era de can Lliri, on antigament se celebraven aquests balls, és actualment la discoteca «Pachá». La de ca l'Antonieta, encara existent, està situada rera el camping «Los Almendros», encara que es conserva en bastant mal estat.

a fomentar entre els sitgetans dues menes de partits «els Joves» i «els Vells», que eren els «L'escena», amb diversos tipus teatrals, i «La dansa», amb la sardana. Les reformes van prosseguir sense economitzar res per a l'embelliment i millora del local.

El 1919 «El Prado» va acollir en els seus jardins la II Exposició Nacional de Clavells. En aquesta època destacaren dins del context social les projeccions de cinema, els balls socials, els congressos d'escacs i tennis de taula, les vetllades teatrals i altres actes culturals. L'estiu del 1925 s'obriren els finestrals de la planta baixa que donen al carrer de Francesc Gumà, que també foren decorats amb uns capitells per l'escultor Pere Jou. Durant aquest any es va celebrar en les seves sales una gran exposició històrica d'art local, i també s'hi instal·là la calefacció, i l'any següent (1926) es van fer arreglar les llotges i la sala d'espectacles. El 1927 se celebraren les Noces d'Or d'aquesta Societat, sota la presidència de Rafael Termes i Junyent.

Pels volts del 1929 i 1930 s'ampliaren les activitats culturals amb classes de solfeig, idiomes i ballet. Per gener de 1930, Ferrer Pino acabà la decoració de la boca de l'escenari. En aquest any s'oferí en aquest escenari una manifestació de l'art teatral més avançat, amb la representació d'«Orfeu» i «La veu humana», de Jean Cocteau, posades en escena per Artur Carbonell. En aquest mateix any, S. M. el rei Alfons XIII

inaugurà l'Exposició Nacional de Clavells. El 1931 es representà «El Indiano», per la companyia Rivera de Roses. L'obra era original de Martínez Sierra, sobre l'argument de Santiago Russinyol. El 1932 es va crear la «Penya d'Escacs del Casino Prado». És la secció més antiga que té el Prado i va ser fundada per Antoni Marçet i Castelló.

A partir d'aquí, hi ha un període (els anys 1932-40), dels quals ens ha estat impossible extreure'n informació. Són els anys en els quals hi va haver la Guerra Civil espanyola, i d'aquesta època se n'han perdut els informes, o simplement no se'n van fer. Sabem, però, que el Prado va ser confiscat pel P.O.U.M i la C.N.T. durant la guerra, perquè el consideraven un lloc de burgesia.

El 13 d'abril de 1939, acabada ja la Guerra Civil, es va fer càrrec del Prado una Comissió Gestora que acabà a finals del 1940. El 1941, en la vetllada de sant Pere, s'inaugurà un bar en el jardí per donar més relleu a les festes d'estiu, i el 1942 s'instal·laren micròfons i altaveus també en el jardí. També es va comprar una cafetera exprés que no va ser acabada de pagar fins 1944. Això pot ser un símbol de la dura etapa que es va passar i de les dificultats econòmiques de després de la guerra.

(acabarà)

Amèrica i els sitgetans (i 12)

PERE SERRAMALERA I COSP

CAPITOL VIII (Continuació)

«A D.ª Franca. Carbonell y Lluís. Sitges.

Sta. Catarina, 5 de junio de 1829.

Queridísima esposa: Me alegraré que estas dos «ratillas» te hallen en una perfecta salud como para mi deseo gozar y gozo, a Dios las gracias.

Querida esposa: Te «notic» yo, cómo nos hemos peleado yo y Juan después de tantas como hemos tenido, una de valiente, que ha llegado a apuntarme el fusil, por pedirle lo que es mío, después de haberme tenido no como un hermano, sino menos que un «negro bosal», que no ha faltado más que pegarme los grillos, y así te digo que si yo no vengo junto con él, si puedes hacer que no entre en tu casa, porque creo que no es hermano mío, que si hubiera sido hermano no habría hecho lo que ha hecho conmigo. Me ha hecho pagar el pasaje. Me ha sacado el pellejo en dos ocasiones hasta no poder más; pero si no fuese por ti y por las muchachas María y Rita, yo te aseguro que a mí me quedaría poca cosa, pero a él quedaría sin medios, por lo que he de mirar otra cosa. En fin, no te digo más para no molestarte.

Memorias a mi padre, hermanos y hermanas, cuñados y cuñadas, primos y primas, sobrinos y sobrinas, parientes y amigos, y principalmente a nuestras hijas y tú las cogeras a la medida de tu gusto de quien desca verte y no te olvida.

Salvador Carbonell y Matas.»

La setena i darrera carta està datada en el Saltadero, nom que té la serralada que tanca la plana on està la població de Guantánamo, a la riba dreta del riu Guaso. Per això se la coneix amb el nom «sierra del Saltadero del Guaso» com si hi hagués un saltant d'aigua. Està datada el 4 d'abril del 1841. Han passat, per tant, dotze anys. Què va succeir en aquest interval? Va venir? S'han perdut les cartes d'aquests anys? No hi ha resposta. Aquesta darrera carta està redactada damunt un paper fi, de més qualitat que els anteriors. De mida 27 per 42 centímetres, doblegat pel mig fent una carta de dos fulls. El primer full està tot ple amb la redacció d'ell i la postdata de la Maria Sella, «señora de Perlado» amb qui estava casada. L'afegit d'ell està en el darrer full. La lletra de la senyora Maria Sella és molt cuidada i estilitzada, una cal·ligrafia perfecta de l'època. La lletra d'ell continua essent desgarbada, irregular. Sota l'afegit d'ell, en un doblec de la carta, hi ha l'adreça escrita amb un altra tinta i possiblement a mà.

«A D.ª Francisca Carbonell y Lluís de Cala Margarita del Mas. Sitges.» Per la carta sembla que gaudeixi d'una posició més estable més florent, ja que li envia 25 pesos, quantitat respectable en aquells temps. Sols tenen una filla, la Rita, ja que la Maria va morir l'any 1832 i ell coneix la notícia, per tant, haurien d'existir altres cartes, en el cas que ell no hagués vingut abans.

«A Dña. Francisca Carbonell y Lluís. Saltadero, Abril, 4 de 1841.

Querida y apreciada esposa de mi corazón: Deseo más el verte que el escribirte. Si es posible, de ésta a un año me pondré en camino para verte y abrazarte. Por Don Juan Rosich e Hijo te envío veinte y cinco pesos por ahora. No he podido más y cuanto pueda te remitiré más si puedo, y a mi hija no le puedo mandar una «memoria» porque el barco va para Francia. En otra ocasión la mandaré.

Expresiones a mis hermanos y hermanas de mi parte y a tu madre y hermanos, y me alegraré de que tú goces de perfecta salud como yo lo estoy gozando a Dios gracias. Es cuanto se me ocurre. Manda y dispón de tu esposo que desea verte,

Salvador Carbonell y Matas

Postdata. — Amiga Francisca: hará el favor de dar expresiones a mis padres y a mi suegra y cuñados y recibirá expresiones de los muchachos y de mi esposo y hermano; y Vd. las tomará de mi parte y de tu marido que está muy gordo y yo le hago memoria de Vd.

María Perlado y Sella.»

I el darrer full està escrit amb lletra més gruixuda, gran i defectuosa: «Te participo que mi

hermano Juan falleció el día 14 de diciembre de 1840, y dirás a nuestra cuñada Rosa que murió sin testar, y el poco que tenía está en manos del Juez de Difuntos y pienso que no alcanzará para los Costas, porque lo que tenía era muy poco, y no hay más que conformarse con lo que Dios hace, que no lo podemos remediar. Expresiones a dicha Rosa Badell, nuestra cuñada.

Salvador Carbonell.»

Aquí s'acaba aquesta interessant correspondència d'un sitgetà emigrat a l'illa de Cuba, a la regió de Guantánamo. Aquesta nota ens ho diu tot. El seu germà Joan Carbonell i Matas, de 45 anys, va morir el 3 de març del 1828, en la ciutat de Perpignà «en la França, quan retornava d'Amèrica», ens diu la seva partida d'òbit servada en el llibre de Defuncions de l'Arxiu Parroquial anys 1825-1853, foli 25 voiat, fet que el seu germà en la nota de la darrera carta anuncia a la seva dona com succèit allí. En la partida d'òbit consta que la muller de Rosalia Masó.

Crec que seria molt profitós per a aquesta història que està per escriure, que es publiquessin altres cartes de sitgetans emigrants o viatgers a la seva família exposant retalls de la seva vida.

ALS CAIXERS AUTOMÀTICS, PREMIS AUTOMÀTICS!

Aquest número
ha estat publicat
amb l'ajuda
de

Caixa Penedès